

Vannets herrer

Tenk deg følgende: Om noen år vandrer du en sommerdag i Vigelandsparken, i retning av parkens store fontene, sammen med en venn eller kanskje en utenlandsk turist som du viser omkring.

Den store fontenen som kaster sine kaskader av vann opp i luften, tiltrekker seg oppmerksomheten. Dere stopper opp og betrakter vannspillet. Men akkurat da er det som om en skjult hånd skrur av en bryter. Bruset fra fontenen bråstopper. Den friske, pulserende fossen blir liggende død. Hva i all verden har skjedd?

Det viser seg at Oslo kommune har glemt å betale sin pålagte vannavgift til eieren av byens vannforsyning, den amerikanske matvaregiganten Monsanto - eller var det det franske selskapet Suez Lyonnaise des Eaux, som hadde tilrevet seg det tidligere kommunale vannverket?

En helt utenkelig situasjon? Absolutt ikke, i prinsippet.

Hørt om World Water Council, den private think-tank som ble unnfanget i lønndom i begynnelsen av 1990-årene? Som nedkom i bredere offentlighet i 1996? Som døpte sitt første barn the World Water Commission i 1998 og senere avlet blant annet the Global Water Partnership?

Det forrige århundret ble drevet fram av oljen. Økonomien i det 21 århundre vil bli behersket av hydrodollar, skrev den australske miljøjournalisten Susan Bryce. Sammen med noen få andre journalister i verden har hun grundig fulgt med og satt seg inn i det som skjer.

En velinformert journalist er Maude Barlow, forfatter av "Blue Gold: The Global Water Crisis and the Commodification of the World's Water Supply".

I boken blottlegger hun hva som skjer når private overtar tidligere offentlige vannforsyningsressurser:

Vannkvaliteten synker, enkelte ganger dramatisk. Selskapene promoverer overforbruk for å øke sitt overskudd. Kunder som ikke kan betale, blir kuttet ut. Korrupsjon og bestikkelser florerer. Selskapenes profitt øker opp til 700 prosent.-

Den siste strategiske ressurs

Vann er den siste, ultimate strategiske ressurs som det gjelder å skaffe seg herredømmet over. Kampen om dette pågår nå, delvis i åpenhet som lobbyvirksomhet, mest i det skjulte.

Det privat-inspirerte World Water Council og dens avkom har ikke ligget på latsiden. Allerede i 1998 utformet rådet et dokument hvor det utviklet sine visjoner for framtiden: "The Long Term Vision for Water, Life and Environment". Dokumentet er mer kjent for undertitelen: "Water Vision, Making Water Everybody's Business"

Da World Water Forum ble avviklet i Haag i 2000, hadde synspunktene og visjonene til World Water Council allerede på forhånd overrislet de bortimot 4000 deltakerne, politikerne, ekspertene, forskerne og det tallrike korpset av topp næringslivsledere.

I sluttdokumentet etter de seks dagene konkluderte blant annet representantene for 130 regjeringer at "en hver person må sikres skikkelig vann til en overkommelig pris." Men skjult bak retorikken kommer den virkelige agenda fram, som er "*å administrere vann på en måte som reflekterer vannets økonomiske, sosiale,*

miljømessige og kulturelle verdi ... og å utvikle en pris på vann som gjenspeiler kostnaden av tjenesten.”

Overfor omverdenen ble Forumet presentert som del av en demokratisk prosess, mens det i virkeligheten var holdt i sjakk av de flernasjonale selskapene og av en elite, uten hensyn til de nødvendige behov for vanlige mennesker.

Private selskaper som Vivendi (nylig selv katastroferammet) Nestlé, Unilever, og andre, sendte ut for sikkerhets skyld sin egen erklæring for å gjøre målet klart:

“Vann er et økonomisk gode og dets økonomiske verdi må bli anerkjent når man vurderer tildeling til ulike formål.” (Et uttrykk for praksis fikk man kanskje demonstrert under en tørkekatastrofe i Indonesia for få år siden der vannet til jordbruket ble skrudd av, mens det i stedet ble dirigert til de tallrike golfbanene som har skutt opp for executives.)

“Privatisering og deregulering”

Global Water Partnership har for sin del laget et “Framework for action” og bruker den samme retorikk som sitt opphav, World Water Commission.

Dokumentet nevner aksjonsformer som verdens regjeringer bør bruke for å iverksette nødvendige tiltak. Spesielt viktig er full privatisering og deregulering av hele vannsektoren, hvor flernasjonale selskaper må bli behandlet som et lokalt firma og/eller som en lokal autoritet.

Som nest beste løsning er en kombinasjon mellom offentlig og privat drift. Alle prisforstyrrende elementer må fjernes, bioteknologi må oppmuntres, beskyttelse av private rettigheter sikres sammen med en godt investeringsklima som forsterker investors rettigheter.

Gigantkonsernene har kommet langt i å realisere sine planer, med hjelp av Verdensbanken. Denne banken har deltatt i det private tenkearbeidet fra første stund, og har på egen hånd sørget for å rasere livet for 10 millioner mennesker. Lokalbefolkning er tvunget vekk. Hvor det fantes mennesker, åker og hjem, er det i stedet realisert et av de over 500 damprosjekter som Verdensbanken har finansiert.. Institusjonen har tilegnet seg stor erfaring i behandlingen av både mennesker og vannressurser.

Nestlé og Unilever er gamle kjenninger og hører hjemme blant verdens matvare-giganter. Nå har de kastet seg på vannmøllen, sammen med Heineken og ITT (det amerikanske teleselskapet som blant annet spilte en viktig rolle for å styrte den demokratiske regjeringen i Chile). Her er enkelte andre som i bitter kamp med hverandre eller gjennom samarbeid og partnerskap drømmer om å dele verdens vannbeholdninger og milliardprofitt: Consumers Water Co., Dominguez Services, Southwest Water, Connecticut Water (opptil 20 pst. utbytte for aksjeeierne) Azurix, CH2M, Nuon, Severn Trent PLC, Vivendi Water, US Filter. Mange av disse selskapene eier en rekke lokale eller regionale selskaper, eller de kan selv være en del av et større industrikonglomerat.

Utgjør disse selskapene først og fremst en fare for fattige land i den tredje verden, slik at vi bare kan slippe av?

Privatisering av vannressursene i England begynte under Margareth Thatcher. I gjennomsnitt økte prisene med 76 prosent da de nye selskapene overtok. Høyeste økning var 450 prosent. Tusenvis av kunder som ikke kunne betale slike priser mistet sin vanntilførsel. Som et resultat ble tilfellene av dysenteri i landet seksdoblet. British Medical Association fordømte privatiseringen på grunn av helserisikoen den medførte. Selskapenes inntekter ble formidabel, også fordi skattene ble senket.

I ett tilfelle sendte et av de nye selskapene regning til en familie på landet som hentet vannet fra sin egen brønn. Selskapets argument var at regnet som falt på den

private eiendommen egentlig ble drenert dit av storm og vind, derfor skulle familien betale avgift.

Vann, en handelsvare

Nøkkelen for å forstå det som skjer er begrepet “commodity”. Vann skal heretter anerkjennes som en vanlig handelsvare, som kan selges til den som kan betale. Selskapene bestemmer prisleiet.

Det er ikke så forunderlig som man skulle tro at en rekke av FNs viktigste underorganisasjoner har deltatt under marsjen, fra Verdens helseorganisasjon (WHO) til FNs barnefond (UNICEF) Intensjonene på det hold har sikkert vært de beste. Imidlertid har det lenge vært et mål for mange i Vesten å undergrave og svekke verdensorganisasjonen.

Det er neppe tvil om at ny, frisk kapital ville vært et særdeles viktig bidrag til å organisere en bedre vannforsyning i verden. Også privat kapital ville hatt stor betydning i så måte. Det avgjørende er hvilken hvilken tenkning, strategi, hvilke mål, som ligger bak disse private kapitalinteressene.

Kjemigiganten Monsanto er en av de mest aggressive deltakerne på den internasjonale arenaen. Den indiske kvinnelige miljøforkjemperen dr. Vananda Shiva, godt kjent også her i landet etter flere besøk, har sitert fra et strategidokument som er utarbeidet av giganten

“Først og fremst tror vi at forstyrrelser (enten grunnleggende politiske rystelser eller brudd i ressurs-kvalitet eller kvantitet) er sannsynlig, spesielt på vannområdet, og vi vil være godt posisjonert via disse forretningsområdene til å øke profitten når slike forstyrrelser skjer.

Dernest vil vi undersøke mulighetene for ukonvensjonell finansiering (NGOs, Verdensbanken USDA etc) som vil minske våre egne utlegg og skaffe lokale forretningsmessige ressurser.”

Monsanto regner med inntekter på 420 millioner dollar og et overskudd på 63 millioner dollar fra sine vannressurser alene i Mexico og India omkring 2008.

“Vi er spesielt entusiastisk ved mulighetene for et partnerskapet med Finance Corporation, IFC, (et selskap under Verdensbanken) for å utvikle markedene. IFC er ivrig etter å samarbeide med Monsanto for å utnytte mulighetene og vil bringe med seg både investeringskapital og andre tiltak som vil styrke vår evne til å nå målene”.

En oppstand med konsekvenser

Den 10. april 2000, mens verdenspressen var lidenskapelig opptatt av Monica Lewinsky’s truser, fant det sted en oppstand i Bolivia. Hundretusener deltok i en fredelig demonstrasjonen. Seks mennesker ble drept, 175 såret, deriblant to barn som mistet synet, på grunn av militærets bruk av tåregass.

Demonstrasjonen fulgte etter privatiseringen av vannforsyningene i Cochabamba, landets tredje største by. Demonstrantene hadde sett advarselen fra nabolandet Argentina. Der hadde utenlandske selskap nettopp overtatt vannforsyningen i Rio de Janeiro, Argentina, økt prisene, redusert vedlikeholdskostnadene og kvittet seg med 7 500 ansatte.

Regjeringen i Bolivia hadde søkt Verdensbanken om et lån for å finansiere en utbedring av vannforsyningene. Verdensbanken av slo - med mindre regjeringen solgte alt til et privat selskap. Bare ett eneste tilbud ble vurdert, og det kom fra engelske International Waters Ltd. (som er eiet av den amerikanske konstruksjonsgiganten Bechtel) Selskapet er bl.a. involvert i Three Gorge Dam-prosjektet i China som har ført til at 1,5 millioner mennesker er tvangsflyttet. Selskapets dekknavn for virksomheten i Bolivia var imidlertid Aguas de Tunari.

Straks IWL hadde overtatt, i januar 1999, og uten at selskapet hadde lagt ut en penny, ble prisen på vannet bortimot fordoblet. For mange bolivianere betød det at familiens vannbudsjett ville overstige matbudsjettet. Selskapet på sin side hadde på forhånd utvirket en regjeringsgaranti som skulle sikre en minimumsavkastning på 16 prosent av investert kapital..

Verdensbanken fulgte opp ved å knytte alle avtaler til dollaren og erklærte at intet lån som regjeringen måtte ta opp kunne brukes til å subsidiere vannkostnadene. Endelig het det at bruk av alt vann i landet, også kommunalt eiet, krevde lisenser og at bønder og andre som hadde private brønner skulle betale for adgang til å bruke vann fra disse brønnene.

Regjeringen innførte unntakstilstand. Hundrevis av mennesker ble arrestert, blant dem Oscar Olivera, leder for demonstrantene. Til slutt skjedde likevel det uventede at regjeringen slo retrett og kastet de fremmede på dør. Menneskene i Cochabamba fikk tilbake sitt kommunalt eide vann.

Mønsteret, kynismen, grådigheten, likegyldigheten overfor mennesker, og naturgrunnlag er gjennomgående tilstede over alt der de store, flernasjonale selskapene tilriver seg makten over vannrettigheter.

I deler av verden er det knyttet religiøse forestillinger til vann, seremonier, festligheter. Indias største flod er hellig. Særlig for gamle kulturer spiller vann en mytisk rolle. 70 prosent av menneskekroppen består av vann. Vannet skjuler fortsatt mange hemmeligheter for menneskene.

Bør vannet ha herrer, og tilrive seg kontroll over menneskers kultur, deres frihet, deres helse, deres matseddel og vannet de trenger for å leve?.

Per-Aslak Ertresvåg